

T Sahlén & L Nygren

2013-11-03

Styrelsen för Ulvö kapellag**Arkiv från Ulvöhamn**

Ombdda av kapellagets dåvarande ordförande Lennart Sundlöf påbörjade vi år 2003 en genomgång av arkivalierna i föreningshuset. Syftet var att dels ordna upp och förteckna arkivalierna på ett professionellt sätt, dels lämna förslag om hur de borde hanteras i framtiden.

Arbetet inleddes på allvar under 2004 och genomfördes väsentligen under följande år. Arkiven är nu rensade, uppordnade och förtecknade och således sökbara. Handlingarna förvaras i arkivkartonger med etiketter som svarar mot arkivförteckningarna.

Att vår ”slutrapport” har dröjt beror huvudsakligen på att vi i anslutning till arbetet velat sammanföra och omhänderta det äldre material som finns från Ulvö hamnlag och Ulvö hamnrätt och som endast delvis förvaras i Föreningshuset.

Rapporten har följande indelning:

1. Förslag
2. Redovisning av arkiven i Föreningshuset
3. Arkiv från hamnlaget, hamnrätten och äldre kapellaget
4. Bearbetning och förvaring av Hamnlagets arkiv
5. Arkiv från Kapellaget 1932-
6. Arkiv från övriga föreningar
7. Upprop om saknade arkiv
8. Förslag om framtida arkivförvaring m m

Ulvöhamn 2013-12-03

Tom Sahlén

Lena Nygren

1. Förslag

Vi föreslår

att kapellagets styrelse går ut med information till medlemmar och Ulvöbor om att handlingar som förvaras i hemmet snarast bör överlämnas till föreningshuset för införlivande med arkivet

att kapellagets styrelse beslutar att retroaktivt fr o m 1932 och även för framtiden gallra (förstöra) leverantörsfakturor efter 10 år.

att kapellaget initierar åtgärder för att överföra Ulvö hamnlags arkiv till Härnösands landsarkiv

att arkiv från upphörda föreningar som förvaras i föreningshuset överlämnas till Föreningsarkivet Västernorrland

att Ulvö hamnlags protokoll och handlingar efter digitalisering görs tillgängliga för alla som intresserar sig för Ulvöhamns historia

2. Redovisning av arkiven

Utöver hamnlagets och kapellagets arkiv finns handlingar från flera föreningar och organisationer som verkat på Ulvön. Följande föreningar är representerade med arkivalier i föreningshuset:

	<i>Existens</i>	<i>Handlingar</i>
Ulvö hamnlag	? – 1931	1798 - 1931
Ulvö kapellag	1932 -	1932 - 1996
Logen 490 Havets söner	1892 – ?	1892 - 1943
Ungdomstemplet Ulvöns Framtidshopp	?	1904 - 1906
Ulvöhamns Fiskareförening	?	1920 - 1921
Ulvö Elektriska förening upa	1948 (?) - 1952	1924 - 1970
Ulvöhamns idrottsförening	?	1931 - 1948
Ulvö hjälpfond	1931 - 1981	1933 - 1983
Ulvöhamns Vattenförening	1937 - 1941	1937 - 1983
Ulvö Brandförening	?	1939 - 1970
Ulvöhamns Badhusförening upa	?	1942 - 1944
Ulvö Fastighetsägarförening	1974 - 1981	1944 - 1978
Stiftelsen Ulvö församlingshus	?	1946, 1955
Nätra-Ulvö valdistrikt	1961 - 1965	1961, 1965

För var och en av dessa har vi upprättat en arkivförteckning som systematiskt redovisar vilka handlingar som finns. Förteckningarna levereras i pärm. Förteckningar och övrig dokumentation finns dessutom i digital version och på mikrofilm.

3. Arkiv från hamnlaget, hamnrätten och äldre kapellaget

Hamnlaget

Från Hamnlaget förekommer bevarade handlingar från senare delen av 1700-talet. Här ingår först och främst *Hamnlagets protokoll 1798-1920*.

Hamnlaget bildade en ram för samhällslivet, men i fiskeläget verkade även båtlaget, notlaget, skötlaget och kapellaget. Allt tyder på att dessa olika "lag" inte var självständiga organ utan snarare *arbetslag*, där fiskelägets män på hamnlagets uppdrag skötte olika gemensamma angelägenheter. Kapellaget intar på denna punkt en särställning - *se nedan*.

Hamnlaget var reglerat i de statliga hamnordningarna. Enligt Kjell Söderberg¹ har samhällslivet i Ulvöhamn i första hand påverkats av 1771 års hamnordning, som innehöll regler om

- hamnfogde och bisittare i hamnrätt
- kyrkogång m m
- ordningen i fiskeläget inkl brandskydd, miljöfrågor (avfall) m m
- snatteri och stöld
- okvädingsord m m
- rättegång vid hamnrätten

För Ulvöhamns del kompletterades hamnordningen av lokala tillägg som beslutades av fiskaresocieteten i Gävle. År 1784 fastställdes även vissa tillägg av hamnrätten i Ulvöhamn, främst rörande ordningen för fiskets bedrivande.

Hamnordningen ersattes år 1852 av en fiskeristadga, men hamnlagets överläggningar och beslut i de praktiska angelägenheter som rörde ordningen för fisket m m fortgick även efter detta.

Hamnrätten

Fiskelägets egen domstol, *hamnrätten*, reglerades likaså i hamnordningen. Hamnrätten var en underinstans till Nätra tingsrätt i frågor som rörde hamnen och fisket. Den kunde även utdöma böter, t ex vid fiske eller fiskförsäljning på tider som ej var tillåtna.

Från Ulvö hamnrätt föreligger två viktiga serier - *Hamnrättens protokoll 1798-1836* samt *Resolutioner och domar från Nätra tingsrätt m m 1772-1878*.

Hamnrätterna upphörde år 1852 när den sista hamnordningen ersattes av fiskeristadgan.

Hamnrättens ledamöter var identiska med hamnlagets och deras protokoll är förda i samma bok. Vi tolkar detta så att hamnlaget i *sin rättskipande roll* sammanträdde som hamnrätt. Dessa förhållanden motiverar att hamnlag och hamnrätt bildar ett gemensamt arkiv, *Hamnlagets arkiv*.

Äldre kapellaget

Gävlefiskarna färdigställde år 1622 ett kyrkokapell och detta kapell var centrum för öns kyrkliga liv fram till 1894, när Ulvö kyrka invigdes. Kapellbyggnaden ägdes av hamnlaget fram till 1892, när den övertogs av Västernorrlands museisällskap. Att kyrkan har byggts och drivits med Nätra församling²s välsignelse behöver inte betvivlas. I herdaminnet för Nätra församling² sägs följande:

Vid Ulfö fiskläge har sedan länge tillbaka funnits ett kapell, som vanligen åtnjöt 2 predikningar hvar sommar af Nätra prästerskap. Enl. nådigt bref af den 29 nov. 1901 medgafs, att efter dåvarande khdens afgång finge anställas en där stationerad kapellpredikant, hvilken tillika skulle göra tjänst som skollärare.

Den religiösa verksamheten i Ulvöhamn har bestått i dels kapellbyggnadens vård och underhåll, dels upprätthållande av de aktiviteter som tillhörde det religiösa livet. Men hur har kyrkolivet varit organiserat? Ulvöhamn har uppenbart aldrig utgjort en s k kapellförsamling, endast ett kapellag med de rättigheter och skyldigheter som tillkom sådana³. Men har detta kapellag verkat som en egen, från hamnlaget skild organisation? Vi har inte funnit något som skulle tyda på detta. I hamnlagets äldre protokoll förekommer ofta frågor som rör ansvar och åtgärder för kapellets vård och underhåll - tjära taket, laga staketet, måla etc - men även utrodd av präst, anlitanade av sommarpredikanter, åtgärder för fattigvården m m. I slutet av 1700-talet tillsattes en särskild prästhamnsfogde som enligt Kjell Söderberg handhade kapellagets räkenskaper, skatteindrivningar för kapellaget samt övriga kyrkliga angelägenheter. Det är emellertid Hamnlaget som tillsätter prästhamnsfogden. I Hamnlagets protokoll den 23 augusti 1799 läser vi:

"3:o

På till frågan med gaf Strandfiskaren Gustaf Tollbom att vara Präst hamnfogde nästkomande år....."

Den bild som framträder är att det kyrkliga livet organiserades av hamnlaget och att det äldre kapellaget snarast var ett arbetslag med uppgift att under hamnlaget svara för kapellets vård och underhåll. Det betyder att de enstaka handlingar som bevarats från det äldre kapellaget borde tillhöra hamnlagets arkiv - inte Nätra församlingsarkiv.

Saknade handlingar i Hamnlagets arkiv

Efter 1920 finns ytterst få dokument som härrör från Hamnlaget. Vi vet inte om detta beror på att verksamheten låg nere eller om det beror på arkivförluster. Vi har dock valt att avsluta Hamnlagets arkiv år 1931, främst därför att det nuvarande Kapellaget bildades året därpå. Hamnlagets arkivförteckning består av dels handlingar som återfunnits, dels handlingar som uppenbart existerat men som nu inte kan återfinnas. Spår efter handlingar som inte längre kan återfinnas kan upptäckas i

handlingar från t ex kyrkliga visitationer, där böcker tillhöriga kapellet redovisas. Genom att föra in uppgifter om sådana handlingar i hamnlagets arkivförteckning får läsaren en mer fullständig bild av de handlingar som en gång existerat. Av stort värde för denna kartläggning har varit pastor Siléns anteckningar (nedan).

4. Bearbetning och förvaring av Hamnlagets arkiv

Hamnlagets och hamnrättens handlingar har genom åren blivit föremål för många studier och bearbetningar. Det gäller främst pastor Paul Silén i Nätra församling, vars handskrivna avskrifter täcker nära nog samtliga bevarade originalhandlingar. Siléns avskrifter förvaras dels i Nätra församlingsarkiv, dels i ämbetsakter som tillhör Läns museets arkiv.

Handlingar som förvaras i läns museets arkiv

De originalhandlingar och avskrifter från Ulvö hamnlag som förvaras i läns museets ämbetsarkiv är

1. Protokoll i original från Ulvö hamnlag 1798-1920 och Ulvö hamnrätt 1798-1836, pastor Siléns avskrifter av dessa samt maskinskrivna avskrifter av Siléns avskrifter
2. Resolutioner och domar i original från Nätra tingsrätt m m 1772-1878, pastor Siléns avskrifter av dessa samt maskinskrivna avskrifter av Siléns avskrifter
3. Siléns avskrifter från olika källor rörande Ulvöarna och deras historia. Till dessa finns inga originalhandlingar - endast Siléns avskrifter och maskinella renskrifter av dessa.
4. 42 dokument som enl uppgift från Silén har deponerats i läns museet. Ej återfunna 2009-08-02.

Med hänsyn till att materialet är skört och svåråtkomligt har vi mikrofilmats samtliga originalhandlingar (1-2 ovan) samt skannat de maskinella avskrifterna (1-3 ovan). De senare har därefter OCR-behandlas. Rättning av den OCR-behandlade texten pågår f n. Vi föreslår att hamnlagets och hamnrättens handlingar, när dessa åtgärder har fullföljts - görs tillgängliga för alla som är intresserade av Ulvöarnas historia.

Handlingar som förvaras i Ulvöhamn

I Ulvö föreningshus finns Hamnlagets protokoll åren 1879 samt 1894-1920, räkenskaper för Ulvö kapellkassa från 1925 samt handlingar rörande vägar från 1920. Eftersom hamnlagsprotokollen är en direkt fortsättning på de originalprotokoll som förvaras i läns museet har vi låtit mikrofilma dessa; maskinella avskrifter saknas ännu, men scanning till digitala filer är önskvärd.

I Ulvö kyrkas sakristia förvaras hamnlagets uppbördslängder 1800-1899 samt Ulvö kapellags räkenskapsbok 1744-1905.

Vi har valt att redovisa allt ovanstående material i Ulvö hamnlags arkiv.

5. Arkiv från Kapellaget 1932-

År 1932 nybildades Ulvö kapellag. Detta nya kapellag är en helt sekulariserad organisation med en samhällsförenings uppgifter.

I arkivet saknas årsmötes- och styrelseprotokoll efter år 1993 och merparten av räkenskaperna efter 1996 - dvs de återfinns inte i Föreningshuset.

Alla handlingar behöver å andra sidan inte bevaras. Vi har rensat ut dubletter, tomma kuvert, reklam och massutskick m m. Vi föreslår även, att de av kapellagets leverantörsfakturer fr o m 1932 som är äldre än 10 år gallras. Dessa åtgärder motsvarar den praxis som finns både bland föreningsarkiven och inom den offentliga sektorn.

6. Arkiv från övriga föreningar

Utöver Hamnlaget och Kapellaget förvaras arkiv från hela 12 föreningar i Föreningshuset - se p 2!

Från vissa föreningar saknas dock handlingar helt och hållet. Hit hör Ulvö fiskelag, Ulvö husmodersförening, Ulvöns missionsförening och Ulvö turistlag. Att handlingar saknas kan bero på att föreningens ordförande eller sekreterare glömt att lämna ifrån sig handlingarna i samband med att förtroendeuppdraget upphörde.

7. Upprop om saknade arkiv

Vi föreslår att kapellagets styrelse går ut med ett upprop till medlemmar och Ulvöbor om att handlingar som förvaras i hemmet snarast bör överlämnas till Ulvö kapellag eller ombud för detta.

8. Förslag om framtida arkivförvaring m m

Hamnlagets handlingar förvaras i Ulvö föreningshus, i Läns museet Murberget och i Ulvö kyrka. Denna splittring, som har historiska orsaker, bör nu upphöra.

Vi föreslår att Ulvö hamnlags arkiv (inkl handlingar från Hamnrätten och äldre Kapellaget) förs samman och att hela arkivet överlämnas till Landsarkivet i Härnösand.

Vi föreslår vidare, att arkiv från upphörda föreningar som förvaras i föreningshuset överlämnas till Föreningsarkivet Västernorrland.

Eftersom alla dessa föreningar har upphört får arkiven betraktas som "herrelösa".

Huvudskälet till att arkiven föreslås överförda till landsarkivet och föreningsarkivet är att det i Föreningshuset saknas möjlighet att förvara arkivhandlingar på godtagbart sätt. Genom att arkiven nu ordnats och registrerats blir de i realiteten mer tillgängliga även om de inte förvaras i Ulvöhamn.

Arkiven i Föreningshuset speglar tre seklers kulturhistoria. De är av omistligt värde och borde därför ges en professionell förvaring. Eftersom de är av stort intresse för ulvöforskningen bör de å andra sidan göras tillgängliga i de miljöer där denna bedrivs - t ex i ett framtida Ulvö-museum och i webbmiljö.

Ulvöhamn som ovan

Tom Sahlén

Lena Nygren

---

¹ Söderberg, Kjell: Ulvöhamn - 2 bilder ur ett fiskeläges historia. Göteborg 1995.

² L Bygdén, Härnösands stifts herdaminnen, <http://www.solace.miun.se/~blasta/herdamin/>

³ Jfr Nordisk Familjebok, Uggleupplagan, 1910:

Kapellag, stundom endast kapell, del af församling, som, vanligen på grund af dess från församlingsskyrkan och prästen aflägsna belägenhet, utverkat sig tillstånd till ett kapells uppförande och oftast jämväl hållande af särskild predikant vid kapellet (kapellpredikant, i äldre tider äfven kaplan).... För kapellags bildande har erfordrats medgifvande af K. M:ts befallningshafvande och domkapitel. Kapellag i denna dess *egentliga* bemärkelse har väl beslutanderätt i hvad angår kapellbyggnaden och predikanten, men åtnjuter ej själfständig kyrkoförsamlings ställning, utan erhålles sådan rätteligen endast med K. M:ts tillstånd. /.../ Först med kapellagets inträdande i församlings rättigheter kan det lagligen få rätt till egen kyrkobokföring... Numera förekommer ej sällan bildande af kapellförsamling i enbart eller hufvudsakligt syfte att åt en från pastorsexpeditionen aflägsset liggande, folkrik församlingsdel, inom hvilken särskild ord. eller e. o. präst är boende, bereda förmånen af egen kyrkobokföring... <http://runeberg.org/nfbm/0447.html>